

POÓS ZOLTÁN

Ismeretlen örömök, ismeretlen újhullám

élmény – ihlet – inspiráció

POÓS ZOLTÁN (1970) Budapest

A hetvenes évek végén az iskola után jórészt Battonya csatornákkal, vizes árkokkal szabdalt tájain csavarogtam, korgó gyomorral, hónom alatt poplemezekkel, amiket elcseréltem horgászorsókra vagy az Ifjúsági Magazinból kitépett poszterekre. Ilyenkor, ha úgy tartotta kedvem, a Szárazér partjáról begyalogoltam a kertekbe is, mert a vízpart felől nem voltak kerítések. Számomra ezek a kertek gazdátlan birodalmak voltak, sajátos klímával, szagokkal, semmibe futó, benőtt ösvényekkel.

Aztán valahogy megérkeztem az osztálytársaimhoz. A csencselés hozzátartozott a napi egészségügyi sétáimhoz, volt, hogy egy The B-52's-lemezzel vagy egy házilag eszkábált Fender Stratóval a kezemben bukkantam fel a városszéli erdősávokban. Ha azt hallottam valakiről, hogy megvan neki a *Regatta de Blanc*, váratlanul becsöngettem hozzá. Csókolom, Gyuri itthon van? Benn van, diszkózik. Gyuri, tényleg van Police-lemezed? Persze! Na, kiscsávó, kérsz egy szál Eve-et?

1982. szeptember 4-én Battonyáról átgyalogoltam a tizenhat kilométerre lévő szomszéd településre, Mezőkovácsházára, egy hatalmas kukoricatáblán keresztül. P. Box-koncert volt. Elszöktem otthonról, fel sem fogtam, mennyire aggódtak értem a szüleim, amikor a keresésemre indultak, csak az érdekelt, hogy lássam a hangfalakkal és lámpákkal teli színpadot, ami olyan hatást tett rám, mint három évvel korábban *Az Ezüst-tó kincse* című NSZK–jugoszláv western kulisszái.

És hogy melyik volt az első dal, amire azt mondtam: na, ez valami egészen más? 1982. október 23-án történt. *Egy millió fontos hangjegy*, Rolls Frakció. Ha apám látta volna azt a kb. húsz percet, ki dobja a fekete-fehér Videoton tévéjét az ablakon a meggyfák közé. Ennyire csak a Metronom '77 őrlítte meg, amikor a Piramis színpada kigurult Antal Imre mikrofonállványa elé. De akkor csak hétéves voltam. Aztán 1982 decemberében a Mikulás-bálon mi, hetedikes srácok már nem az akkor *mindent vivő kacsatáncot* akartuk járni, hanem a *lökdösődős táncot*, a pogót, mert Kristóf Karesz felvette a tévéből a koncert hanganyagát. Emlékszem, az első Pulzusban is (1979. december) elhangzott a *Police Message In Bottle* című száma az esseni Rockpalastból, de akkor még nem fogtam fel, ahogy nem fogtam fel Pomezsánszky György *Felkínálok* című műsorában a magyar innovációkat sem. Csak néztem a tévét, mert bármi izgalmasabb volt, mint az asztalon heverő Békés Megyei Népuság vagy a Szovjetunió című, téesz-dolgozóknak ingyenesen osztogatott magazin.

A hard rock után a new wave olyan volt számomra, mint egy atombomba. Szintén általános iskolás időhöz kötődik, szintén a Rolls Frakcióhoz... egyik, nálam néhány évvel idősebb gyerekkori barátom a balatonszemesi építőtáborban felvette a zenekar koncertjét, a második szám: *Bordám között rozsdás kasza, na ez fasza*. Olyan hatással volt rám ez a radikalizmus, hogy kivittem a magnómat a gyereknapra is. Hiába volt gulyásagyú, számháború, már semmi nem érdekelt, csak azt mormoltam Senior melegítőben, a vállamra helyezett magnóval, dinsztelt hagyma illatú erdőben, hogy *Atombomba vagyok, mindjárt felrobbanok*. Aztán 1985 januárjában már a TBC zenekarban doboltam a helyi KISZ-házban. Totis, azaz Tóth Pista hozta a punk és újhullámos zenekarok felvételeit, nem is volt kétséges, hogy mi is afféle posztpunkot fogunk játszani, hat kilométerre a román határtól, egy olyan kisvárosban, amelynek sáros utcáit a battonyai származású Puja Frigyes egykori kommunista külügyminiszter szovjet kiskatonákkal aszfaltoztatta le.

Abban az időben a rock and roll szó szerint a mindent jelentette számomra, ugrottam le mozgó vonatról, egy-egy koncert után aludtam állomásokon, parkokban (egyszer az újszegedi híd alatt is), és persze Pestre is rendszeresen jöttem fel. Felejthetetlen volt a Depeche Mode a BS-ben, 1988 márciusában, illetve a Total '88 punk fesztivál a Fekete Lyukban, 1988 őszén, az 1990 októberében, a taxisblokáid idején megtartott The Mission-koncertnek fontos dramaturgiai szerepe van az *Étvágy az imákra* című regényemben.

Békésben a nyolcvanas évek közepén a punkok és az újhullámosok afféle magányos hősök voltak. Olyanok, mint *Az Ezüst-tó kincsének cowboyai*. Valamikor, 1986-ban hallottunk arról, hogy *Tótkomlóson lakik egy punk*. Vonatra szálltunk, és elmentünk a helyi diszkó elé, hátha éppen arra jár majd. Ott volt, persze, hogy ott volt, össze is haverkodtunk vele. Így ment ez akkor. Szinte minden faluban, kisvárosban volt egy-egy újhullámos figura vagy punk, tudtunk egymásról, és meglepő módon ezek a fazonok egyszer csak találkoztak a békéscsabai Téglában (Jamina, szlovák negyed) egy Hobo-bulin, és arról beszélgettek, hogy mi a különbség a túlgondolt fazonú Elton John és a szintén felülfogalmazott Adam and The Ants között. Itthon bonyolultabb volt a helyzet, a hanglemezzgyár terveiben már 1980-ban szerepelt a tervutasításos újhullám, a V' Moto-Rockból a magyar Kraftwerkot akarta Erdős Péter megformázni, de a Prognózist is behívták a Vörösmarty térre, hogy Wilpert Imre Ideal- és Ultravox-lemezeket mutasson nekik, mert azt szerették volna, ha *lejönnek* a fapados hard rockról, és a frissebb, modernebb újhullám felé veszik az irányt. Budapesten a new wave egyik epicentruma az egykori Felszabadulás tér volt, ott lehetett olyan figurákat látni, hogy az ember egy pillanatra elhitte: hogy Nyugat-Berlin egészen közel van Budapesthez. Átlátszó nejlonszatyorban megsétáltatott *madárlátta* Ideal- és Talking Heads-lemezek, lódenkabáttal hordott leopárdmintás nadrágok, vaníliakrémes gofri és dollárboltban vásárolt kemény dobozos Marlborók... Egyébként a szokásos klubhelyszíneken (Bercsényi, Ráday stb.) kívül az egyik legjobb new wave hely a Pecsá volt. Emlékszem, míg 1986 szeptemberében az MTK-pályán Iron Maiden-koncert volt, addig a Pécében Hajvágási show-val egybekötött VHK-koncertet és divatbemutatót láthattak azok, akik a new wave-et kiterjesztették a fodrász kisszövetkezetek világára is. Budapesten először a legjobb new wave hajakat saját állítása szerint Tumpek Ilona, azaz Tumpi vágta az Andrássy 3. alatt (akkor Népköztársaság útja), de legalább ilyen jól nyírtak a falusi borbélyok is, akik az 1945-ös földosztás óta vágják ezt a bizonyos felnyírt frizurát. *Tépett hajat* pedig szintén bármelyik sportfodrászatban csináltak, ha vitt a delikvens egy Bravo magazint.

Először talán a Spions nevű formáció érzett rá arra, hogy mi az újhullám, még 1978 kora tavaszán. A Spions egyébként akkor is felfedezte volna a new wave-et, ha nem hallottak volna Molnár Gergelyék David Bowie-t, és az is biztos, hogy a Beatrice már 1979-ben játszott Sex Pistolst... Bár a korai Európa Kiadóban, az URH-ban és a Kontroll Csoportban is voltak new wave-es felhangok, de ezek a zenekarok inkább a hatvanas évek végi Velvet Undergroundban találták meg az ősforrásait, tehát *igazi* újhullámmal nem a *szamizdatos szubkultúra* állt elő először, hanem a 1981 tavaszán a hard rock felől érkezett Rolls Frakció vagy éppen a '81-es táncdalfesztiválon befutott KFT, de a Beatrice 1981-es műsora – például az *Európa-szvit* – is new wave-es hatású volt. Persze mindenkinek mást jelent a new wave... *láttam nemzedékem legjobbjai* között Békés megyében olyan leopárdnadrágos *újhullámos csajt*, aki Rod Stewartot ábrázoló jelvényt is hordott, mert tetszett neki a tépett és melírozott haja... A new wave sokak számára a *modern* metaforája volt, ami ennek ellenére magában foglalt egyfajta elegáns konzervativizmust is. Aki számára az arisztokratikus *kastélyos kívülállás* volt szimpatikus, el tudta képzelni magát a new wave-en belül, ahogy azok is megtalálták a számításait, akik *progresszív* módon akarták újjászervezni a társadalom és a művészet viszonyát, ahogy a múlt századelő kreatív iparának – például a Bauhausnak – a munkásai.

Ott van a *fiatal európaiakat* helyzetbe hozó Ultravox *Vienna* című albuma, de említhetném a Kraftwerk *Trans Europa Express* című 1977-es albumát is, amely attitűdben, dress code-ban és művészi programban is a korai újhullám egyik legfontosabb referenciamunkája. Hangzásban esszenciális a Teardrop Explodes első két albuma, a *Kilimanjaro* (1980) és a *Wilder* (1981), vagy a Japan *Quiet Life* (1979) című munkája, vagy a posztpunknak kikiáltott Joy Division bármelyik lemeze, esetleg a Bauhaus glames, sötét, részben újhullámos hatású albumai. Ja, és ott a francia Indochine *L'Aventurier* című mesterműve is...

A legmeghatározóbb zenei élményem azonban a Joy Division volt. 1988 tavaszán átmásoltam a *Still* című lemezüket, majd megkaptam ugyanabban az évben lengyel nyomású bakeliten az *Unknown Pleasures* és a *Closert*. A *Felkészülés kedvenc mondatomra* című, 2000-ben megjelent regényemben a főhős lefordítja a *Love Will Tear Us Apart* című dalt, az *Idomított terület* című 1995-ös verseskötetemben található egy ciklus és egy vers is *Ismeretlen örömök* címmel. Hasonlóan fontos volt a Cocteau Twins *Treasure* című lemeze is, de a Sisters Of Mercy *First and Last and Always* című albumát is nagy becsben tartom, ahogy az Ultravox, a Bauhaus, a Beatles, a The Cure, a Depeche Mode, a Portishead, a The Cars és az Arcade Fire albumait is.

Írás és olvasás közben is hallgatok zenét, ha tehetem, megadom a módját, vinylt teszek fel, akár iszom egy pohár bort is, megadom a tiszteletet az írásnak és az olvasásnak. Ha írok, sokszor hallgatok klasszikus muzsikát vagy Sigur Róst, Portisheadet...

1979. június 15-én jelent meg a Joy Division bemutatkozó nagylemeze, az *Unknown Pleasures*, a pop történet egyik legnagyobb hatású, sokak szerint a rock and roll történetének legfontosabb albuma. Ebből is látszik, hogy milyen nagy az elragadtatás a zenekar körül, hiszen legalább ilyen sokan vannak azok, akik az 1980 nyarán publikált *Closer* tartják a pop kulcslemezeének. Nem volt ez mindig így. A Joy Division neve Magyarországon először Sebők János a *Beatlestől az új hullámig* című, 1981-ben megjelent könyvében (Zeneműkiadó) szerepelt egy felsorolásban, amikor is a szerző közölte a New Musical Express 1980-as listáját az év legjobb zenekarairól. Majd eltelt öt év, és megjelenik Hontvári László és Siklós András *Lexikon az újhullámról* című kiadványa (Lapkiadó Vállalat), amelyben önálló szócikket kap a formáció.

Az első *rendes* újságcikket az egykori Jugoszláviában megjelent magyar nyelvű Képes Ifjúságban olvashattuk 1988 őszén, majd 1990-ben, immár Magyarországon az *Alte-Rock* című lapban jelent meg az első terjedelmesebb írás a zenekarról. 1990. május 16-án Debrecenben a Nova Akropola nevű elektro-dark formáció adott egy Joy Division-émlékestet, gyertyákkal, vetítéssel a DTKF klubjában – valószínűleg ez a zenekar játszott először Magyarországon Joy Divisiónt. De hiába jelent meg fanzine Joy Division-dalszövegekkel és két könyv is a zenekarról (mindkettőt a Wave lemezboltban vásárolhattuk meg a kilencvenes években), hiába vetítették a Fekete Lyukban több-kevesebb rendszerességgel a *Here Are The Young Man* című koncertfilmet, kijelenthetjük: a fanatikusok minden igyekezete ellenére a Joy Division nálunk csak a kétezres évek elején lett ismert, amikor a brit gitárrock új hulláma visszanyúlt a poszt-punkhoz, és komplett zenekari arculatok épültek a Joy Division örökségére.

És persze örök kérdés: melyik a jobb Joy Division-album, az *Unknown Pleasures* (1979) vagy az Ian Curtis halála után publikált *Closer* (1980)? Mindkettő mestermű. Talán a *Closer* kiforrottabb, a művészi megformálás egészen különleges és ihletett megnyilvánulása, de az első nagy gesztus az *Unknown Pleasures* volt, ráadásul itt a mesteri szerkesztésre is felhívhatjuk a figyelmet. Az album két oldalát felosztották *Outside* és *Inside* oldalakra, a *kívült* és a *belült* váltogathatjuk, de egy biztos: a borító csillagpulzár árbrázolása kijelöli, milyen pozíciót foglal el a lemez: a kozmikussá növesztett fájdalom szintjét. A Joy Division esetében nemcsak az elegáns dark-rock megteremtését illik megemlíteni, hanem azt is, hogy Ian Curtis dalszövegei sosem hallott minőséget jelenítettek meg a populáris kultúrában.

Korábban Bob Dylan nemesítette első osztályú költészetté a rock and rollt, viszont Ian Curtis mániás depressziója, halálgyakorlatai máig a legsötétebb popköltészetet teremtették meg, próbára téve a populáris kultúra teherbírását. És akkor még nem beszéltünk az önmagukban is izgalmas struktúrájú, a melodikus, az ösztön mélyvilágáig hatoló basszusjátékról, a nyers, de hatásos gitározásról és a monoton, de a legváratlanabb pillanatokban ritmust váltó dobjátékról. *Where Will It End?* – azaz mikor lesz már vége, kérdezi Ian Curtis a *Day Of The Lord*-ban. Egy évet sem kellett várni, és vége lett. Közvetlen a zenekar amerikai turnéja előtt a frontember önkezével vetett véget életének.

